

ВИКЛИКИ ДЛЯ ПІСЛЯВОЄННИХ ВИБОРІВ В УКРАЇНІ

Мохончук Б.С.

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри конституційного права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

«Відданість українського народу боротися за право вирішувати власне майбутнє надихає. Це демонструє силу демократичних ідей і принципів, які об'єднують націю та її народ у прагненні до демократії» – така цитата звіту Economist Intelligence «Індекс демократії 2022: лінія фронту демократії та битва

за Україну» [1, с. 12] яскраво демонструє цінності, за які наша держава веде боротьбу. Принагідно зазначити, що спровокована агресією росії війна перебуває у центрі цьогорічного звіту, підкреслюється її значення для майбутнього демократії в Європі та усьому світі, а росія названа найбільшим лузером 2022 року.

Хоча війна сьогодні має відблеск на оцінках демократії, прав людини та верховенства права, до повномасштабного вторгнення Україна мала високі показники якості виборчих процесів та плюралізму. Тому надзвичайно важливо зберегти і посилити демократичні традиції проведення виборів, що гарантуватиме легітимність публічної влади, сприятиме європейському та євроатлантичному курсу України, який визначений стратегічним на рівні Основного Закону.

Незважаючи на те, що остаточне розуміння викликів для проведення післявоєнних виборів та їхніх масштабів буде зрозуміле лише після перемоги України, вже сьогодні можна говорити про такі їх групи.

По-перше, це виклики пов'язані із масовим переміщення громадян, при цьому як в середині країни, так і за кордон.

За даними порталу Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців станом на 1 серпня 2023 року, кількість переміщених громадян України, зафіксованих в Європі становить 5 млн. 872 тис. 700 осіб, у світі загалом – 6 млн. 231 тис. осіб [2]. При цьому такі дані отримані переважно від органів влади країн перебування, а це означає, що реальна картина переміщення може бути ще більш масштабною. Також варто звернути увагу на дослідження, які свідчать, що більшість переміщених за кордон українців (82%) зацікавлені і вмотивовані взяти участь у голосуванні, при цьому абсолютна їх більшість (56%) готові витратити на участь стільки часу, скільки буде для цього потрібно [3, с. 16].

Попри необхідність ефективної політики репатріації можна припускати суттєво більше навантаження дільничні виборчі комісії, які згідно з чинною моделі організації закордонних виборчих дільниць утворюють в

дипломатичних установах та військових частинах. Окремим викликом є належний облік виборців за кордоном. Те ж саме актуально для організації голосування на території України, оскільки внутрішнє переміщення суттєво змінює чисельність виборців дільниць.

По-друге, це виклики зумовлені руйнуванням інфраструктури внаслідок атак росії. За даними KSE Institute (аналітичний підрозділ Київської школи економіки) у період за 24 лютого 2022 року по 24 лютого 2023 року прямі збитки, нанесені інфраструктурі України в ході війни, складають близько \$143.8 млрд. При цьому продовжуються пошкодження та руйнування освітніх закладів (де як правило розміщувалися дільничні виборчі комісії та, відповідно, приміщення для голосування) – таких наразі 3170 (з-поміж них майже 1500 закладів середньої освіти, 909 – дошкільної, 528 – вищої) [4].

По-третє, це виклики зумовлені тимчасовою окупацією територій. Відновлення функціонування усіх суспільно-політичних інститутів та проведення виборів на них може потребувати значних зусиль та часу, а головне пошуку балансу між реінтеграцією громадян та протидією загрозам для державного суверенітету і незалежності. І чим тривалішою була окупація територій (окремі з яких перебувають в такому статусі ще з 2014 року) – тим гостріше стоятиме ця група викликів.

По-четверте, це безпекові виклики, зокрема замінування територій (за даними The Washington Post Україна вже сьогодні є найбільш замінованою країною, де площа розміщення вибухонебезпечних предметів співмірна із Флоридою чи Уругваєм [5]), можливі фізичні та кібер-атаки, різноманітні провокації та намагання зірвати або вплинути на виборчий процес з боку росії або її союзників.

По-п'яте, це ризики для свободи вираження поглядів та плюралізму думок. Дієва демократія неможлива без їх забезпечення, чому здатні перешкоджати інерція постконфліктного періоду та радикалізація поглядів. Європейський суд з прав людини у справі «Боуман проти Сполученого Королівства» наголосив, що вільні вибори та свобода вираження поглядів, зокрема свобода політичних

дебатів, разом утворюють основу будь-якої демократичної системи. Окремим викликом буде забезпечення та контроль за здійсненням передвиборної агітації за кордоном та з використанням мережі інтернет.

Сьогодні Центральна виборча комісія активно проводить роботу із напрацювання змін до законодавства, спрямованих на подолання викликів післявоєнного періоду. Окремі з них було покладено в основу постанови «Про пропозиції щодо вдосконалення законодавства України, спрямовані на забезпечення підготовки та проведення виборів після припинення чи скасування воєнного стану в Україні» [6], проте по багатьом дискусії ще тривають.

Список використаних джерел:

1. Democracy Index 2022. Frontline democracy and the battle for Ukraine. Economist Intelligence. URL: https://pages.eiu.com/rs/753-RIQ-438/images/DI-final-version-report.pdf?mkt_tok=NzUzLVJJUS00MzgAAAGKV6hEWPBYk33hD9noCJPpu2O7o-4M8Rvi76pmDQQIzCvTYDjUDIJLDI5EFxR8SYAdh0xNITo4Fe6yake3lToz4Og9g9e9TjaJbmIA-kuHE1ddLw&ref=spectacles.news
2. Ukraine Refugee Situation. UNHCR. 2023. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
3. Медіаспоживання та громадська активність українців, що знайшли тимчасовий притулок у Польщі. Звіт за результатами щоденникового дослідження та глибинних інтерв'ю. Громадянська мережа ОПОРА. 2022. С. 16. URL: <https://www.oporaua.org/vybory/doslidzhennia-mediaspozhyvannia-ta-gromadska-aktivnist-ukrayintsiv-shcho-znaishli-timchasovii-pritulok-vid-viini-u-polshchi-24471>
4. За рік повномасштабної війни росія завдала збитків інфраструктурі України на майже \$144 млрд. Проєкт «Росія заплатить». KSE Institute. 2023. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/za-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-rosiya-zavdala-zbitkiv-infrastrukturi-ukrayini-na-mayzhe-144->

mlrd/?fbclid=IwAR2asAxim_BZphfnJeM-
2bOPVjC4uoROeG6XewkYo71iIAXOOT8rssYuwIE

5. Ukraine is now the most mined country. It will take decades to make safe. The Washington Post. 2023. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2023/07/22/ukraine-is-now-most-mined-country-it-will-take-decades-make-safe/>

6. Постанова Центральної виборчої комісії «Про пропозиції щодо вдосконалення законодавства України, спрямовані на забезпечення підготовки та проведення виборів після припинення чи скасування воєнного стану в Україні» від 27 вересня 2022 року № 102. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0102359-22#Text>